

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΩΟΣ
ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ
1955

Ε.Υ.Δ. ΓΡ. Κ.Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Τόδε μαωενθίνερο

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟ

(*Ο Καζαντζάκης με τον Άλβερτο Σβάιτσερ*)

Πριν από ένα μήνα είχε έρθει το αγαπημένο μήνυμα απ' το Λαμπαρενέ: «'Αν μπορείς, έλα να με δεις στο Γκούνομπαχ. Φτάνω στις 8 Αυγούστου.»

Όλο μας λοιπόν το ταξίδι χρονομετρήθηκε ανάλογα: στις 10, το πολύ στις 11 Αυγούστου έπρεπε να είμαστε στο Γκούνομπαχ. Για μένα, —ή γλάστρα που ποτίζεται μαζί με το βασιλικό— εΐταχ όχι μια άπλη χαρά, παρά ένας σταθμός στη ζωή μου: Να δω από κοντά ένα σύγχρονο άγιο. Ν' ακούσω, αν έχω τύχη, ένα μεγάλο μουσικό...

Στο Κολμάρ πού να βρεις δωμάτιο.

— Όλα πιασμένα, από τον Ιούνιο ως τον Σεπτέμβριο, μάς λένε κιόλας στο σταθμό.

— Όλα πιασμένα, μάς επιβεβαιώνουν οι διάφοροι ξενοδόχοι.

Επιτέλους ένας χριστιανός μάς λυπήθηκε:

— Πηγαίνετε στο ζαχαροπλαστείο Σετσέρ, ίσως σ'αs βολέψουν!

Κατασταλάζουμε μέσα σ' ένα άγνό από βανίλια και φύλλο του μπακλαβά που σιγοψήνεται σ' ένα πλούσιο δωμάτιο, γεμάτο φωτογραφίες, οικογενειακά κειμήλια, περσικά χαλιά, το δωμάτιο της νοικοκυράς.

— Έμειθα πώς έρχεστε για το Δόκτορα Σβάιτσερ. Σ'αs παραχωρώ το δωμάτιό μου. Νά και το μπάνιο «σας».

Το μπάνιο μας! Έκει πιά είχε δώσει ραντεβού ολόκληρη ή οικογένεια του ζαχαροπλάστη:

Πετσέτες, βουρτσες των δοντιών, όδοντόπαστες, χάπια για τη δυσκοιλιότητα, σταγόνες για τη μύτη, σιρόπι για το βήχα, άσπιρίνες, τσιρότα, ρόμπες και πασουμάκια...

Άνοιγουμε το δρόμο μας όπως μπορούμε καλύτερα, βολεβόμαστε—τρόπος του λέγειν—οΐτε ένα κρεμαστάρι, οΐτε ένα εκατοστόμετρο άδειανό πάνω στις έταξέρες, τ'α κομά, τ'α κομοδίνα—πιάνουμε το

τηλέφωνο με κάποια άνησυχία.

Κ' έρχεται ή πολυπόθητη θπάντηση:

— Άύριο, μετά τις δύο, ότι ώρα θέλετε!

Τό μικρό χωριό της Άλσατίας, το Γκούνομπαχ, εκεί πού γεννήθηκε ό Άλβέρτος Σβάιτσερ, απέχει μόλις μισή ώρα από το Κολμάρ με το αυτοκίνητο. Παίρνουμε το λεωφορείο που ανεβαίνει στο Ζεραρντιέρ, στην πιό μεγάλη και στην πιό όμορφη λίμνη στα Βόσγια. Στις δυό ακριβώς βρισκόμαστε μέσα στην έκκλησία του Γκούνομπαχ, στην έκκλησία όπου ό πατέρας του Άλβέρτου Σβάιτσερ λειτουργούσε πάνω από σαράντα χρόνια. Έκει, παίρνομε και τις πρώτες πληροφορίες για το καμάρι του χωριού, για το διάσημο γιατρό των ψυχών και των σωμάτων.

— Όταν τον βλέπω να μιλάει, να παίξει όργανο ή να περπατάει, μου φαίνεται πάντα ό ίδιος, μάς λέει ή έκκλησάρισα. Κι όμως αν τον καλοκοιτάξεις, αρχίζει να γερνάει... Ξέρετε πόσων χρονών είναι; Φέτος θ'α κλείσει τ'α 81.

— Και τον αγαπάτε;

— Άν τον αγαπάμε; Μά για σκεφθήτε! Θ'α μπορούσε να πάει να ζήσει στα πιό όμορφα μέρη του κόσμου, όπως τόκανε κ' ή κόρη του

(ή κόρη του ζεί στη Ζυρίχη κ' έχει παντρευτεί έναν Έλβετό που φτιάχνει όργανα). Αΐτός όμως με τ'α λεφτά που πήρε μι'α φορά από ένα βραβείο (έννοεί το βραβείο Γκαΐτε) έχτισε εκείνο εκεί το όμορφο σπίτι, που το τυλίγουν οι περιπλοκάδες. Κι από τότε έρχεται κάθε φορά και μένει κοντά μας.

Άφήνομε ακόμα να περάσει ένα τέταρτο, δαμάζουμε την άνυπομονησία μας, πλησιάζουμε το σκοπό μας, ξαπλώνουμε κάτω από μι'α καρδιά. Άκόμα λίγη ύπομονή, μην τον ξυπνήσουμε... 81 χρονών... απ' το Λαμπαρενέ... Και τ'α μάτια του...

Άχ, ναι, τί εΐταν πάλι εκείνη ή είδηση που γρά-

Ο Νίκος Καζαντζάκης με τον Άλβερτο Σβάιτσερ στο κατώφλι του σπιτιού του.

φτηκε σὲ ὅλες τὶς ἑφημερίδες. Ὁ Ἀλβέρτος Σβάρτσερ χάνει τὸ φῶς του! Πῶς μᾶς κατατρόμαξε καὶ τί ἀπαίσιο κατακάθι ἄφησε στὶς ψυχές μας, ὅσο κι ἂν τὸ διέψευσαν οἱ δικοὶ του.

Ἐπιτέλους χτυποῦν οἱ δυόμιση. Παίρνουμε κουράγιο, χτυποῦμε κ' ἐμεῖς τὴν πόρτα του.

— Εἶμαι ἡ ἀδερφή Ματίλδη, μᾶς λέει μιὰ λιγνὴ συμπαθέστατη νοσοκόμα. Ἐμείνα 17 χρόνια μαζί του στὸ Λαμπαρενέ. Τώρα ἀμέσως θᾶρθει. Καθίστε. Νά, ἐδῶ εἶναι τὸ γραφεῖο του. Αὐτὲς οἱ φωτογραφίες εἶναι τὸ Λαμπαρενέ. Μήπως θέλετε νὰ με ρωτήσετε τίποτα;

Δὲν προφταίνομε. Νάτος μπροστὰ μας, χαμογελώντας, μὲ τὸ ρηχτὸ χοντρὸ μουστάκι του ἂ λὰ Νίτσε, μὲ τὰ βαθουλωτὰ μάτια πού λάμπουν, δόξα τῷ Θεῷ, ἀνέταφα.

Φορεῖ ἓνα παλιὸ σακάκι σατακρούτα, πανταλόνι, γιλέκο καὶ παπούτσια μύθρα, σκληρὸ κολλάρο καὶ μιὰ μαύρη γραβάτα φιογκάκι. Καὶ σὲ λίγο, πού θὰ βγοῦμε ἔξω, ἓνα πλατύγυρο ψάθινο καπέλο. Κ' ἐδῶ ἀληθεύει ἡ παμπάλαιη παροιμία: τὰ ροῦχα δὲν κάνουν τὸν παπᾶ! Ὅχι, ὁ σύγχρονος αὐτὸς ἅγιος Φραγκίσκος πού ζεῖ καὶ μέσα στοὺς λεπρούς καὶ τοὺς γιατρικουλεύει, ὁ μεγάλος ὀργανίστας, λάμπει ὀλόκληρος ἀπὸ μιὰν ἐσωτερικὴ γαλήνη. Καὶ συνάμα νοιώθεις τὴ σιδερένια του θέληση, νὰ θυσιάσει τὰ πάντα, ἡσυχία, καλοπέραση, ταλέντο, γιὰ ἓνα σκοπὸ ἀνώτερο.

Μόλις τελειώσουν τὰ καλωσορίσματα, συγκινημένος, ὁ Καζαντζάκης:

— Χαίρομαι πού βλέπω σήμερα γιὰ πρώτη φορὰ ἀπάνω στὴ γῆς ἐτούτη πῶς τὸ ἰδανικὸ μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ χωρὶς νὰ ξεπέσει. Ἦρθα νὰ σφίξω τὸ χέρι σας. Μὲ τὴ ζωὴ σας δείχνετε πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐλπίζει στὸν ἄνθρωπο.

— Ὁ κόσμος τοῦτος πάει νὰ χαθεῖ. Ἐνα μονάχα μπορεῖ νὰ τὸν σώσει—ὁ σεβασμὸς γιὰ τὴ ζωὴ—εἴτε ἀνθρώπου, εἴτε ζώου, εἴτε λουλουδιοῦ... Μὰ λέγε τώρα, ποιὸ εἶναι τὸ πρόγραμμά σου; Τί γράφεις;

— Ἀρχίζω ἓνα μυθιστόρημα.

— Ἀ, ἂ, ὦραϊα, ὦραϊα. Μὰ νὰ μὴν ἀπαντᾷς ποτὲ ὅταν σὲ ρωτοῦν τί γράφεις. Μονάχα ὅταν θὰ ἔχεις τελειώσει. Ἐτσι κάνω κ' ἐγώ. Θὰ μείνεις νὰ φᾶμε μαζί. Σύμφωνοι;

Δὲ θυμᾶμαι ἂν πρόλαβε ὁ Καζαντζάκης νὰ εὐχαριστήσῃ. Ἡ πόρτα ἀνοίξε, μπῆκε ἡ παχουλὴ κ. Μάρτιν ἡ γραμματικὸς τοῦ Δόκτορα, γλυκομίλητη καὶ αὐστηρὴ συνάμα· γιὰ νὰ μὴν τὸν ἐνοχλοῦν καὶ τὸν κουράζουν ὅπως μᾶς ἐξηγεῖ ἡ ἴδια χαμογελώντας.

— Καινούριο καραβάνι ἀπὸ ἀμερικάνους... Τοὺς ἔμπασα στὸν κῆπο... Παρὰ τρίχα νὰ τοὺς διώξω. Φοβᾶμαι μὴ σᾶς κουράσουν.

— Μπᾶ τοὺς κακομοίρηδες! Ἔρχονται ἀπὸ τόσο μακριά...

Καὶ σὲ μᾶς: — Ἐγνία σας, δὲ θ' ἀργήσω.

— Πᾶω νὰ ἐτοιμάσω τὸ τσαΐ, ἐλάτε στὸ διαμέρισμά μου, μᾶς καλεῖ ἡ κ. Μάρτιν. Περνοῦμε δυὸ ὄμορφα δωμάτια, στὸ καθένα κι' ἀπὸ ἓνα πιάνο, τὸ ἓνα κοινό, τὸ ἄλλο μὲ πεντάλια ὀργάνου. Φτάνουμε σὲ μιὰ στενόμακρη τραπε-

ζαρία. Κάποιος ἐκφράζει τὸ θαυμασμὸ του.

— Ὁ Δόκτορας, ἔκανε ὅλα τὰ σχέδια μόνος του. Τὸ σίτι αὐτὸ εἶναι πραγματικὰ βολικὸ κ' εὐχάριστο, λέει ἡ κ. Μάρτιν.

Ὡστόσο δὲν εἶμαστε πιά μόνοι. Τώρα μαζί μας βρίσκονται ἓνας μεσήλικος καθηγητὴς ἀπὸ τὸ Παρίσι, παλιὸς μαθητὴς τοῦ Ἀλβέρτου Σβάρτσερ, ἓνας νεαρὸς ἀμερικάνος, ὁ μουσικὸς ἐκδότης του, πού μαζί βγάζουν τὸν Μπάχ, ἓνας ἄλλος νεαρὸς ἀλσατός, καθηγητὴς σ' ἓνα Πανεπιστήμιο τῆς Ἀμερικῆς, καὶ μιὰ πολὺ συμπαθητικὴ κοπέλα, Ἀμερικάνα, ποῦχει πάει τέσσερις φορὲς κιόλας στὸ Λαμπαρενέ καὶ ἐτοιμάζει ἓνα βιβλίο ὅλο φωτογραφίες γιὰ τὸ Δόκτορα καὶ τὸ ἔργο του. Κι' ἀκόμα ὁ ἑγγονὸς του ὁ Φίλιππος, ἓνα ἀγόρι 11 χρονῶν, πού θέλει κι' αὐτὸς νὰ μάθει νὰ κάνει ὄργανο σὺν τὸν πατέρα του.

— Ὅταν ἀκούω τὸ Δόκτορα νὰ μιλάει γιὰ τὸ σεβασμὸ γιὰ τὴ ζωὴ, λέει ἡ κ. Μάρτιν, θυμᾶμαι πάντα ἓνα ἀνέκδοτο:

Κάποτε, πᾶνε πολλὰ χρόνια τώρα, ὁ Δόκτορ Σβάρτσερ κουβέντιαζε μ' ἓναν Ἐπίσκοπο. Κ' ἐκεῖ πού κουβέντιαζε βλέπει τὸν Ἐπίσκοπο νὰ θέλει νὰ πιάσει ἓνα μερμήγκι πού σεργιάνιζε ἀπάνω στὸ σακάκι του. Χωρὶς νὰ χάσει καιρὸ, τοῦ ἀρπάζει τὸ μπράτσο:

— Μὲ τὴν ἀδειά σας, Σεβασμιώτατε... Σᾶς ἔμαθαν πολλὰ πράματα γιὰ νὰ γίνετε δεσπότης, ὅμως σίγουρα δὲ σᾶς ἔμαθαν πῶς νὰ πιάνετε ἓνα μερμήγκι χωρὶς νὰ τοῦ σπάσετε τὰ ποδαράκια του! Ἄλλωστε, αὐτὸ τὸ μερμήγκι μου ἀνήκει. Σεργιανίζει στὸ σακάκι μου!

— Καὶ δὲ φτάνει μονάχα ἡ συμπόνοια κ' ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, τὸ ζῶο ἢ τὸ φυτὸ, συμπληρώνει ὁ καθηγητὴς ἀπὸ τὸ Παρίσι. Ὁ δάσκαλος λέει πῶς ὁ σεβασμὸς γιὰ τὴ ζωὴ ξυπνάει μέσα μας τὸ συναίσθημα τῆς ἐνότητας. Τὸ ὅτι δηλαδὴ εἶμαστε ὅλοι ἓνα. Ἐνωμένοι στὴ χαρὰ καὶ τὸν πόνο.

— Πῶς ἄραγε, τολμῶ νὰ ρωτήσω, ἔφτασε ὁ Δρ. Σβάρτσερ σ' αὐτὴ τὴν πεποίθηση;

— Πᾶνε πολλὰ χρόνια τώρα, τὸ Σ)βρη τοῦ 1915, ἀρρώστησε ἡ γυναίκα ἐνὸς μισιονάρου κ' ἔστειλε νὰ τὸν φέρει νὰ τὴ σώσει. Ὁ Δόκτορας πῆρε ἀμέσως τὸ βαποράκι. Καὶ τὴν τρίτη μέρα, τὴν ὥρα πού ἔδυε ὁ ἥλιος, κ' ἡ φύση ἔμοιαζε σὰ μαγεμένη—ὅπως τὸ διηγᾶται ὁ ἴδιος—καὶ τὸ βαποράκι ἀνοίγε τὸ δρόμο του μέσα σ' ἓνα κοπάδι νεροβούβουλα, μιὰ φράση, σὺν ἀστραπή, ἔσκισε τὸ μυαλό του:

«Ἡ σιδερένια πόρτα ὑποχώρησε, ὁ δρόμος μέσα στὸ σῦδεντρο ἔγινε ὄρατος».

Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη ὁ Δρ. Σβάρτσερ βρῆκε τὸ δρόμο τῆς δικιᾶς του σωτηρίας. Κατάλαβε αὐτὸ πού ἔγινε ἀπὸ τότε ἡ βάση τῆς φιλοσοφίας του: Νὰ σέβῃσαι τὴ ζωὴ.

Ἐχομε πιά γευτεῖ τὶς γλυκύτατες μισραμπέλες τοῦ κῆπου του, καὶ πιεῖ ἓνα - δυὸ φλυτζάνια τσαΐ κι' ἀκόμα νὰ φανεῖ ὁ οἰκοδεσπότης μας. Ἡ κ. Μάρτιν ἀνήσυχη σηκώνεται. Μὰ ὥσπου νὰ προφτάσει νὰ πάει νὰ τὸν ξεμπλέξει ἀπὸ τὰ αὐτόγραφα καὶ τὶς φωτογραφίες, νὰ τοῦ,

ἔρχεται μόνος του, μὲ τὸ ἴδιο πάντοτε χαρούμενο χαμόγελο.

* * *

— Πᾶμε νὰ σᾶς παίξω Μπάχ !

Στὸ δρόμο κανένας δὲν τοῦ μιλάει.— Πρὶν παίξω πρέπει νὰ συγκεντρωθῶ, ἐξηγεῖ στὸν Καζαντζάκη.

Ἀνεβαίνουμε ἀμίλητοι τὰ λιγοστὰ σκαλοπάτιο, μπαίνουμε στὴν ἐκκλησία. Ἐκεῖ βρίσκονται κióλας μαζεμένοι διάφοροι «πιστοί». Φαίνεται θὰ ξέρουν τίς συνήθειές του.

Καθίζει στὸ στενόμακρο πάγκο, στρέφεται, μᾶς ψάχνει μέσα στοὺς φίλους. Μᾶς γνέφει. Βάζει τὸν Καζαντζάκη δεξιά, ἐμένα ἀριστερά του. Κι ἀρχίζει μὲ τὴ Σακόν.

Παίζει χωρὶς νότες, ἤρεμος, γεμάτος κατάνυξη. Δυὸ χελιδόνια ἔχουν μπεῖ ἀπὸ ἓνα σπασμένο τζαμοστάσι καὶ προσπαθοῦν τώρα νὰ βροῦν τρόπο νὰ φύγουν. Ἐκεῖνος ἴσως νὰ μὴν τὰ εἶδε, μιλάει τώρα μὲ τὸ Θεό του. Μπάχ, Φράνκ, Βιντόρ, πού εἶταν κι ὁ δάσκαλός του.

Δὲν ξέρω πόσην ὥρα κράτησε ἡ θεία τούτη μυσταγωγία. Ἀμίλητος πάλι σηκώνεται. Βγαίνουμε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, φτάνουμε ὅλοι μπροστὰ στὸ σπίτι.

Ἐκεῖ—εἶχε δώσει ὁδηγίες—ὄσοι δὲν εἶναι καλεσμένοι φεύγουν. Οἱ ἄλλοι μπαίνουμε σὲ δυὸ αὐτοκίνητα. Ἡ γλυκεῖα Ματίλδη καὶ ἡ παχουλή κ. Μάρτιν κρατοῦν ἀπὸ δυὸ πανεράκια ἡ καθεμιὰ, ὁ Φίλιππος μιὰ μπουκάλα κρασί κ' ἓνα τεμὸ δροσερὸ νερό. Κινοῦμε.

— Ποῦ πᾶμε τώρα ; ρωτῶ μὲ μεγάλη περιέργεια τὴν ἀδερφή Ματίλδη.

— Σ' ἐκεῖνον ἐκεῖ τὸ λόφο ! καὶ μοῦ δείχνει ἀπέναντί μας ἓναν καταπράσινο λόφο. Ὅταν εἶναι καλὸς καιρὸς ὁ Δρ. Σβᾶϊτσερ πηγαίνει πάντα ἐκεῖ, στὸ ἴδιο ἀκριβῶς μέρος ὅπου συνήθιζε νὰ πηγαίνει ἡ μητέρα του. Καὶ ξέρετε ; Θὰ φᾶμε ἀκριβῶς τὰ ἴδια πράγματα πού ἔπαιρνε κ' ἐκείνη, τὸ ἴδιο τυρί, τὴν ἴδια σοκολάτα...

Πόση τρυφεράδα κρύβει αὐτὸ τὸ «μνημόσυνο» τοῦ γιοῦ γιὰ τὴ μάνα του. Ὁ ἴδιος δὲν ἀναφέρει λέξη. Ξαπλωμένος στὸ χλωροπράσινο χορτάρι προσπαθεῖ νὰ καταλάβει γιατί ὁ ἑλληνας καλεσμένος του ἀγαπάει τόσο τὴν Ἰλιάδα.

— Ἐμένα μ' ἀρέσει καλύτερα ἡ Ὀδύσεια, λέει. Δὲν ἔχει πολέμους, δὲ δείχνει αὐτὴ τὴν περιφρόνηση γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ὅπως σὲ κάθε στίχο στὴν Ἰλιάδα. Εἶναι τὸ παραμῦθι τοῦ ἀνθρώπου πού διψάει γιὰ μάθηση, νὰ δεῖ πολλοὺς τόπους καὶ πολλοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ γυρίσει πλημμυρισμένος πιά ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα πού εἶδε, στὴν πατρίδα του.

Ἐνα μερμηγκάκι — σὰ νάθελε νὰ δεῖ τί θὰ γίνει—περιφέρεται ἀπάνω στὸ μπλουζάκι τῆς κ. Μάρτιν. Ἐκείνη σηκώνει τὸ χέρι. Ὁ τρομερὸς γιατρός τὴ βλέπει, τὴ σταμοτάει :

— Καημένη κυρία Μάρτιν, ἀκόμα δὲν τὸ πῆρες ἀπόφαση ; Ἄσε τὸ καημένο τὸ μερμηγκάκι...

Γελοῦνε ὅλοι γιατί τὸν ξέρουν καλὰ τὸν περίφημο γιατρό τους, πού ποτὲ στὴ ζωὴ του δὲν θυμᾶται νὰ ἔχει κόψει ἓνα λουλούδι...

Κι ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Καζαντζάκη παίρνει τὴν πέτσα πού τύλιγε τὸ σαλτσιότο καὶ τὴν πετάει πέρα μακριά, ἀπάνω στὸ γρασίδι :—Γιὰ μερμηγκία ! Καὶ τὸ ψωμί πού περίσσεψε. Κι ὡς βλέπει κ' ἓνα κομάτι λουκάνικο :—Δὲ θὰ τὸ φᾶς ; τὸν ρωτάει ; Ὅχι ; Κι ἀμέσως τὸ κάνει μιὰ μπουκιά ὁ ἴδιος καὶ ξεκαρδίζεται ἀπὸ τὰ γέλια.

Ὁ ἥλιος πάει νὰ δύσει. Γυρίζομε πάλι στὸ Γκούνομπαχ, ὅπου μᾶς περιμένει ἡ ζεστὴ σούπα τοῦ «γιατροῦ». Γιατί ὁ Ἀλβέρτος Σβᾶϊτσερ δὲν ξεχνάει πὼς εἶναι καὶ γιατρός. Ντοματόσουπα μὲ ρύζι. Ὁ ἴδιος συμπληρώνει τὸ λιτὸ αὐτὸ γεῦμα μὲ φραγκοστάφυλα ἀπὸ τὸν κῆπο του, χωρὶς ζάχαρη. Γιὰ μᾶς ὑπάρχουν καὶ μιραμπέλες καὶ κομπόστα.

— Χωρὶς ζάχαρη καὶ χωρὶς ἀλάτι, μᾶς ἐξηγεῖ ἡ κ. Μάρτιν. Προσέχει πάρα πολὺ τὴ διαίτά του, γι αὐτὸ μπορεῖ νὰ δουλεύει ἔτσι σὲ τέτοια κλίματα.

Τώρα πιά πρέπει νὰ φύγουμε. Ντρεπόμαστε γιὰ τὴν τόση κατάχρηση πού κάναμε τοῦ πολῦτιμου καιροῦ του.

Στρέφεται στὴν Ἀμερικάννα πού ἔχει δικό της αὐτοκίνητο, καὶ μὲ δικτατορικὸ ἀπότομο τρόπο :

— Θὰ τοὺς πᾶς ὡς τὴν πόρτα τοῦ ξενοδοχείου τους, στὸ Κολμάρ.

Ὁ Καζαντζάκης γέλασε :

— Εἰστε ἓνας ἀληθινὸς δικτάτορας ! τοῦ λέει. Κ' ἐκεῖνος: Ναι, μὰ ἓνας καλὸς δικτάτορας. Ἐτσι πρέπει. Ἐνας δικτάτορας πού τὸν φωτίζει τὸ ἠλεκτρικό.

— Ὁ ἥλιος, διορθώνει ὁ Καζαντζάκης, κι ὅλοι γελοῦν γιατί ὅλοι εἶναι σύμφωνοι.

Ξέρετε πὼς χωρίζεται κανεὶς ἀπὸ ἓναν ἄνθρωπο πού σέβεται κι ἀγαπάει. Πικρὲς πάντα αὐτὲς οἱ τελευταῖες στιγμές. Καλύτερα νὰ μὴ τίς ξεναθυμηθοῦμε.

— Ἀγαπητὴ Κυρία, προτείνω στὴν Ἀμερικάννα, ἀφήσατέ μας στὰ προάστεια τοῦ Κολμάρ. Εἶναι τόσο ὁμορφη ἀπόψε ἡ νύχτα. Θὰ κάνουμε ἓνα γῦρο.

— Ἀδύνατον ! Πρέπει νὰ δώσω λόγο στὸ Δόκτορα Σβᾶϊτσερ. Δὲν τὸν ἀκούσατε ; Πρέπει νὰ τοῦ πῶ πὼς σᾶς ἔφερα ὡς τὴν πόρτα σας, σώους καὶ ἀβλαβεῖς. Ἀλλοιώτικα, ξέρω θὰ τὸν στενοχωρέσω.

— Μὰ μποροῦμε νὰ πᾶμε μόνοι μας.

— Ὅχι, ἐγὼ θὰ σᾶς πάω. Καὶ θὰ σταθῶ νὰ δῶ νὰ μπεῖτε μέσα. Ὑστερα, ὅταν φύγω, κάνατε ἐσεῖς ὅ,τι θέλετε...

* * *

Ἐτσι καὶ μὲ μιὰν ἐπίσκεψη στὸ ἄλλο περίφημο παιδί τῆς Ἀλσατίας, στὸν Μاتیαν Γκρούνεβαλντ, πού πῆγαμε νὰ δοῦμε τὴν ἄλλη μέρα, ἔκλεισε ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ὁμορφα καὶ τὰ πιὸ καρποφόρα ἐπεισόδια τῆς ζωῆς μας : ἡ συνάντησή μὲ τὸν ἅγιο Φραγκίσκο τῆς ἐποχῆς μας, μὲ τὸν Ἀλβέρτο Σβᾶϊτσερ.

Ἄντιπολη Σίβρης 1955

ΕΛΕΝΗ ΣΑΜΙΟΥ